

КОИ СМЕ НИЕ И КОЕ ВРЕМЕ ОБИТАВАМЕ, ИЛИ ЗА ОСОБЕНОСТИТЕ НА ПЕТКО-СЛАВЕЙКОВИЯ ЖУРНАЛИСТИЧЕСКИ ХІХ ВЕК

РЕЦЕНЗИЯ¹

Владимир Игнатов

9. френска езикова гимназия „Алфонс дьо Ламартин“ – София (България)

WHO ARE WE AND WHAT TIME DO WE LIVE IN, OR, ON THE SPECIFICITIES OF
PETKO SLAVEYKOV'S JOURNALISTIC 19TH CENTURY

Vladimir Ignatov

French Language School “Alphonse de Lamartine” No 9 – Sofia (Bulgaria)

ignatov.v@feg.bg

Един от неотменимите въпроси на възрожденската епоха, свързан с частните себеидентификационни нагласи и с обективните културно-просветни стратегии за възможване и консолидиране, касае феномена *време* – в неговите отделни проявления, образи, значения, а с оглед на поставените утилитарни по своя характер обществени задачи – и употреби.

Така например през 1875 г. скромният издател и редактор Иван Зринов – „из Бебрево“ (Zrinov 1875) – в книжовния си труд „Китка“, заявен, но неосъществен като научнопопулярно периодично списание, в един символно-поучителен план, наред с другото, говори и за ролята и приложимостта на този чуден, по думите на „прочютий Франклин“, „плат, от който е направен животът“ (Zrinov 1875: 16). Знайно е, че за всяка работа „ся иждивява“ време, затова потребно е да знаем как, защо и за какво я вършим и с „това си пригледвание“ да докарваме „полза и удоволствие“ (Zrinov 1875: 16).

¹ Getova, E. „Petko-Slaveykoviyat zhurnalisticheski XIX vek“, Plovdiv: Universitetsko izdatelstvo „Paisiy Hilendarski“, 2022. [Гетова, Е. „Петко-Славейковият журналистически XIX век“, Пловдив: Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, 2022].

Четири години по-рано понякога не съвсем скромният, с основание – предвид социалната динамика на времето, пословично последователен и неуморен издател и редактор Петко Славейков в авторитетния си „лист за политика и книжевност“ „Македония“ отбелязва: „Времето лети, времето скача напред, а с времето раждат се в обществения наш живот все нови потреби, нови занятия, нови изкуства, а след тях и досегашните занятия и занаяти разширяват се до далечни граници и ся усъвършенстват“ (Slaveykov 1871: 1; вж. Getova 2022: 58).

Тези публицистични гласове, въпреки неизбежните си различия и особеностите около степените на въздействие, което упражняват върху възрожденската публичност, се допълват в опитите си да подчертаят просветителска нагласа, присъща не само за контекста на 70-те години на XIX в. – към споменатите времеви пластове се добавя и настоящето, мислено през характерологичните жестове на спонтанността и неотложността в името на общностното благополучие.

А що се отнася конкретно до поета публицист и издател – със сигурност той се ръководи от подобно „пригледвание“: ако не за удоволствие (наместо него, известно е – неволи бол и бол..., дете сам рекъл на друго едно място²), то поне за полза обществена, народна.

Тъкмо на някои ключови проявления на фигурата на Петко Славейков като журналист, публицист и издател е посветено новото монографично изследване на Елена Гетова „Петко-Славейковият журналистически XIX век“ (УИ „Паисий Хилендарски“, 2022), което, от една страна, препраща към трайни акценти от научноизследователската практика на авторката („Журналистически езици на Възраждането“, 2005; „Политически следи в езика на Възраждането“, 2018), а от друга – нанася още оригинални и интересни щрихи върху един продължаващ продуктивен диалог на идеите, онагледяващ отделни проблемно-тематични полета като тези за нееднозначните връзки между самобитното и модерното, за обсега и степените на културно усвояване на чужди образци и модели, за облика на възрожденската журналистика и нейните задачи (една от които в контекста на последното предосвобожденско десетилетие е натоварена с особено значение – да задава и прагматизира националните приоритети), за индивидуалния журналистически стил и неговата регулираща функция спрямо връзката *език източник – език цел*, за характерните журналистически вариации на диспути между водещи фигури от възрожденската публична сфера и др.

² Вж. стихотворението „Народен“.

Изследването се разполага върху широка метатекстова основа, като съчетава в себе си преимуществата на внимателния литературноисторически прочит, функционалния съпоставителен анализ и наситения социокултурен синтез. Тръгвайки по следите на отминалото познание и на натрупания културен опит в диренето на отговорите на въпросите „Кои сме?“ и „Кое време обитаваме?“, чрез смисловите означения на отделните „журналистически територии“ от 60-те и 70-те години на XIX в., книгата на Е. Гетова се осланя на един обединяващ дедуктивен подход, прецизира съответните факти, търси връзките на взаимна зависимост и обусловеност между тях, полага ги в единен контекст на генеративните съотнасяния – от усвоените европейски модели до личностните предизвикателства.

„Петко-Славейковият журналистически XIX век“ има триделна композиция, през която последователно се разкриват и анализират богато нюансираните – идейно и практически – аспекти на журналистическата, издателската, публицистичната дейност на редактора на вестниците „Македония“ и „Шутош“. Така от понятието за век във възрожденската журналистика през употребите и политиките на превода в обсега на периодичния печат и изобличително-санкциониращия потенциал на журналистическия хумор до социално-политическите фигурализации на отношенията *просветители – революционери* се създава своеобразен литературноисторически сюжет, в чиято проблемно-тематична рамкираност за водещия концепт – Петко-Славейковата журналистика като откриваща нова епоха в списването на възрожденските периодични издания – се търсят аргументи от различни посоки: и през конкретния текст (статииите „Петна в нашия обществен живот“, „Вестникарството у чуждите народи и у нас“, „Самопомаганието“ и др.), и посредством знаковото социално или културно явление (въпроса за отгласите по линията на изданията „Шутош“ и „Хаял“, намерили същностно онагледяване и през визуалното внушение в приложението на книгата, или за журналистическите визии и политическите посоки в диалога Петко Славейков – Марко Балабанов и др.).

Представителната реторическа фигура на XIX в. е оксиморонът (по Клод Дюше – вж. Getova 2022: 18) – оттук Е. Гетова контекстуално насища и литературноисторически детайлизира и реконструира определени европейски (в частност – френски) журналистически представи за века и неговите проявления (специално внимание в този порядък е обърнато на терминологичното словосъчетание *notion de siècle*), като внимателно се проследяват пътищата на тяхното проникване в българска културна среда (така например все предвид смислово натоварените, но нееднозначни места на близост и

оттласкване между родното и чуждото се търсят отговорите на закономерни въпроси, засягащи отношението към някои щрихи от характерологията на националните общности или консолидиращата роля на пресата спрямо конструктите на националното съзнание вследствие въздействието на дадени ключови фигури, поведенчески модели и журналистически почерци).

Тази идейно-тематична перспектива е продължена и в следващата глава на книгата, посветена на хумористичния вестник „Шутош“, но конкретният обект се превръща в повод за разгърнати наблюдения и съответно за знакови изводи и оценки с оглед проблеми от по-общ – културологичен – характер: за теорията на превода и влиянието на чужди модели и образци от журналистическата практика, за статута на възрожденския издател и редактор, за природата на хумористичните, сатирично-изобличителни издания и за рецептивните нагласи и очаквания спрямо тях; всички те като потенциални зони на контакт между две културни среди, между две различни журналистически традиции: една – продължавана и обогатявана, и друга – съграждана и развивана.

По този повод – един конкретен илюстриращ случай от поредицата „От уроците на Естествената История“, който Е. Гетова находчиво привежда и коментира съобразно определени преводачески избори и журналистически стратегии в епохата на Високото възраждане не само заради интересните словотворчески експерименти, но преди всичко – предвид интензивния дебат на времето за противоречивите пътища на цивилизоване:

ФЕНЕРЛИЯТА. (От уроците на Ест. История)

[...] Едвам що е наченало да джоверка на майчин си язык (защото трябва да кажем и това, че фенерлиите не са имали никога тази чест да имат нито един Бащин язык, не като българите да имат доро шест, и после казват, че не ще има кой да запали свещ на гробът на чича Манчева!) фенерлийчето е вече изтъщено в язикат на любовните равасчета... Повечето от тези из I-й разред фенерлийчета не знаят френски ни колкото мене френсконосящаго Шутоша, но всички бонжуркат превъзходно и говорят по френски по-добре и от Търновският професор [Тодор Шишков – по Getova 2022: 105], който е изхабил най-хубавите години от живота си да учи френски среди Париж и пак не знае как казват таралежъкът по френски. И ако помянутийт професор има адет кога пише да употребява френски думи, за да го види светът, че знае френски, фенерлийчето има за правило по салоните и най-вече там, дето има мадмоазели, да не говори освен по френски (по Getova 2022: 104–105).

Преводачът редактор умело открива широки полемични полета, а изведените чрез тях уроци стават все по-трудни, но и потребни.

Изразът „журналистически територии“, с който Е. Гетова работи в трета глава, отвежда читателя към различни места на проявление на споменатия собствен почерк, който може да се разкрива в различни посоки: на особените зони на взаимодействие между литература и преса (през нейното санкциониращо – политически и идеологически – начало) (в това отношение характерен е случаят с автоцитатността у Петко Славейков през неговите журналистически и поетически изяви – например сходствата между политическата брошура „Последното ми ходяние в София“, стихотворението „Татковина“ и по-ранни публикации в периодичния печат); или в порядъка на разгръщането на публичния образ на авторитета (от важно значение тук е анализираният смислов ред Петко Славейков – Марко Балабанов – Любен Каравелов).

Журналистическите стилове и почерци обаче се грижат и за националното самоосъзнаване и самочувствие, участват активно в надмогването на онова разбиране за отечество, заявявано от един добре познат „българин от старо време“, спомагат за оцелостяването образа на родното в неговата конкретност и специфичност. Затова особен интерес предизвиква и частта от монографията, изследваща географските описания и бележки, поместени в периодиката, и техните журналистически послания, които заради пряката си обвързаност с българската история, бит и светоглед кореспондират с представите за съхранена родова принадлежност и културна определеност.

Така Елена Гетова прецизно вплита и последната нишка в чудния „плат“, от който е изтъкан Петко-Славейковият журналистически XIX в., като с цялото свое ново „пригледване“ докарва литературоведска полза и читателско удоволствие.

Библиография

- Getova 2022*: Getova, E. Petko-Slaveykoviyat zhurnalisticheski XIX vek. Plovdiv: Universitetsko izdatelstvo „Paisiy Hilendarski“, 2022. [*Гетова 2022*: Гетова, Е. Петко-Славейковият журналистически XIX век. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2022].
- Zrinov 1875*: Zrinov, Iv. Vremeto. – Kitka. Knizhka purva. Viena: Balgarskata pechatnitsa na Yanko S. Kovachev, 1875. [*Зринов 1875*: Зринов, Ив. (ред.). Времето. – Китка. Книжка първа. Виена: Българската печатница на Янко С. Ковачев, 1875].

Slaveykov 1871: Slaveykov, P. R. Rabotata i izkustvoto. – Makedoniya, V, 37, 14 septemvri 1871, 1.

[*Славейков 1871*: Славейков, П. Р. Работата и изкуството. – Македонија, V, 37, 14 септември 1871, 1].